

Інформаційно-методичні матеріали до Дня пам'яті Героїв Крут

Добре кажуть: «Хто не знає свого минулого, не вартий свого майбутнього». І це дійсно так, бо так само, як дерево тримається на землі своїм корінням, так людина тримається на землі своїм минулим. Саме тому ми повинні знати свою історію. А історія наша полита кров'ю і сльозами. Однією з найтрагічніших її сторінок є бій під Крутами.

4 (17) грудня 1917 року Рада народних комісарів Росії надіслала ультиматум Українській Центральній Раді за підписами Володимира Леніна і Льва Троцького. Більшовики вимагали легалізувати більшовицькі військові загони в Україні й припинити їх роззброєння. Зазначалося, що в разі невиконання вимог російський радянський уряд вважатиме Центральну Раду в стані відкритої війни проти нього. 5 (18) грудня 1917 року, не дочекавшись відповіді від українського уряду, більшовицький російський уряд Леніна - Троцького оголосив війну УНР. Бойові дії розпочалися в середині грудня 1917 року. Під командуванням Антонова - Овсієнка 20-тисячний більшовицький загін прямував на схід України, а з північного сходу наступав загін Михайла Муравйова. Попри те, що загін названо Східним фронтом, він становив більше ніж шість тисяч чоловік, переважно московських і петроградських червоногвардійців та матросів Балтійського флоту. Наприкінці грудня 1917 року радянську владу вже було встановлено у Харківській, Катеринославській та Полтавській губерніях. На черзі був Київ. Загальне командування операцією захоплення столиці здійснював Михайло Муравйов; більшовицьке угруповання під його особистим керівництвом нараховувало до 6 тисяч чоловік, мало кулемети і артилерію. Наступ на місто більшовицькі війська вели двома групами: одна залізницею Харків — Полтава — Київ, друга у напрямі Курськ — Бахмач — Київ. Тим часом із майже 300 тисяч війська, яке було прихильним до Центральної Ради ще влітку 1917 року, до січня 1918 року кількість військ вірних УНР зменшилася до близько 15 тисяч людей в усій країні. Історики

звертають увагу на здеморалізований стан українських військ, на їхню стомленість війною та, передусім, на відмінну систему революційних агітаторів у складі більшовицьких військ, які схилили на свій бік цілі загоны армії УНР. Іншою загрозою для УНР, до речі, була велика кількість більшовицьких прихильників у країні, навіть у Києві. Вирішальним для долі бою під Крутами і реально загрозливим для уряду УНР було і збройне повстання на заводі «Арсенал», яке було придушено. За таких умов єдиною надією і опорою Центральної Ради залишилась патріотично налаштована студентська молодь Києва, яку і було залучено на захист столиці України.

В останні хвилини перед небезпекою уряд кинув клич до всього українського народу: «Стати зі зброєю в руках на захист українських кордонів».

Поруч із вояками Центральної Ради, переважно юнаками Київської військової школи імені Б. Хмельницького, стали 300 добровольців січового куреня – студенти, гімназисти, серед яких просто діти 14-15 років. Вони не були обізнані ні зі зброєю, ані з військовим мистецтвом, і пішли на захист своєї держави, свого народу.

17 (30) січня 1918 року біля залізничної станції Крути, поблизу селища Крути та села Пам'ятне, за 130 кілометрів на північний схід від Києва, 18 км на схід від Ніжина відбувся Бій під Крутами. Цей бій тривав понад 5 годин між 4-тисячним підрозділом російської Червоної гвардії під проводом есера Михайла Муравйова та загоном із київських курсантів і козаків «Вільного козацтва», що загалом нараховував близько чотирьох сотень вояків, під командуванням Аверкія Гончаренко.

За свідченням очевидців, після тривалого бою у студентів та юнкерів закінчувалися набої й скінчилися снаряди для гармати. Загоны більшовиків почали обходити позиції захисників із лівого флангу — настала небезпека оточення і юнкери зі студентами почали відхід у напрямку Києва. Більшості вдалося відступити на потязі, який на них чекав. Коло станції Бобриня знаходився більший загін під керуванням Симона Петлюри, але, отримавши звістку про збройне повстання на заводі «Арсенал», Петлюра покинув позиції в Крутах і рушив на Київ, оскільки, на його думку, саме там була найбільша небезпека.

Юнкери відступали під прикриттям насипу, а в студентів спереду й позаду була

відкрита місцевість. Командир студентської сотні сотник Омельченко вирішив спочатку багнетною атакою відбити ворога, а вже потім відступати. Атака виявилася невдалою, адже юнакам протистояли професійні вояки. Сотня зазнала втрат, загинув і сам Омельченко.

Існує декілька версій, чому сталися трагічні події під Крутами. У загибелі студентів звинувачували керівництво українських збройних сил, яке кинуло їх напризволяще перед загрозою сильного і небезпечного ворога. Існує версія, начебто командування армії УНР розуміло стратегічну важливість оборони бахмацького напрямку. Туди передбачалося відправити частину Гайдамацького кошу Слобідської України на чолі з Симоном Петлюрою, але ці плани зазнали краху через січневі події в Києві.

27 студентів і гімназистів були захоплені в полон. Усіх їх було піддано нелюдським катуванням і по-звірячому замордовано. Безжалісні кати навіть заборонили селянам поховати останки безстрашних захисників.

Трагічна загибель студентського куреня під Крутами стала символом патріотизму і жертвності в боротьбі за незалежну Україну. Уже в березні 1918 року, після підписання Брестської мирної угоди, за німецької окупації України та з поверненням уряду УНР до Києва, за рішенням Центральної Ради від 19 березня 1918 року було вирішено урочисто перепоховати полеглих студентів на Аскольдовій могилі в Києві. Тіла 28 вояків-студентів було перевезено до місця, де відбулася громадська жалоба і поховання. На церемонії виступив голова Української Центральної Ради Михайло Грушевський, який назвав цей учинок київської молоді героїчним, а поет Павло Тичина присвятив героїчному вчинкові вірш «Пам'яті тридцяти».

Після цього десятиріччями історія бою або замовчувалася, або обростала міфами і вигадками, як у закордонній, так і у вітчизняній історіографії. У 30-х роках було навіть знесено кладовище та могили крутян на Аскольдовій горі. Натомість, про бій під Крутами завжди пам'ятали українці, які проживали за кордоном. Відзначаючи дату проголошення незалежності України, вони згадували й про крутян.

В Україні відзначення бою під Крутами розпочалися лише напередодні проголошення її незалежності. 29 січня 1991 року за ініціативи Народного руху України, Студентської спілки, інших національно-демократичних організацій в Крутах було встановлено березовий хрест та відбувся перший невеличкий громадський мітинг. Від того часу були плани звести більший, постійний монумент у самих Крутах.

З нагоди 80-ї річниці бою Монетний двір випустив в обіг пам'ятну монету номіналом 2 гривні. На державному рівні вшановувати пам'ять героїв Крут почали в Україні лише 2004-го. За рік перед цим, у січні 2003-го Президент Леонід Кучма підписав розпорядження «Про вшанування пам'яті героїв Крут». У багатьох містах України почали встановлювати пам'ятні знаки, в навчальних закладах проводити вечори, присвячені цим подіям.

2006 року за участі Президента Віктора Ющенка відкрили Меморіал пам'яті героїв Крут на залізничній станції Крути. У період президентства Віктора Ющенка відзначення роковин бою під Крутами перетворилося на масштабну подію.

На початку 2012 року на місці дерев'яного хреста на Аскольдовій могилі було встановлено пам'ятник крутянам: виготовлений із дорогого каменя «козацький хрест», у центрі якого висічений тризуб, під яким промовиста і символічна цитата зі святого Євангелія — «Найбільша любов — життя покласти за друзів».

З метою виховання в учнівській молоді патріотизму та гордості за героїчне минуле і сьогодення українського народу рекомендуємо в закладах професійної (професійно – технічної) освіти провести позаурочні тематичні заходи до Дня пам'яті Героїв Крут, а саме: виховні години «Вони загинули за Україну», вечори «Вічна пам'ять героям», усні журнали «Нев'янучий вінок пам'яті Героїв Крут», виставки літератури, екскурсії в музеї та інші.